

Katsaus

numero 4 1962

Reijo Wilenius:

Kyösti Skyttä:

Brian Crozier:

Kimmo Rautala:

**Littunen, Skyttä,
Wilenius:**

Silmäyksiä:

Kysymyksiä suomalaisille

Festivaalien jälkeen

Viisi afrikkalaista etsii itseään II

Isänmaallinen sarja

**Sopuisa keskustelu sosiaalisesta
sidonnaisuudesta**

**Festivaali ja anti-festivaali/Raa-
mattu kädessä/»Kolonialismi»/
»Amerikkalainen imperialismi»/
Mihin pyritään?**

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 450. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa.

Kuudes vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

SUOMEN ITSENÄISYYDEN TARKOITUKSESTA

Kysymyksiä suomalaisille

Reijo Wilenius

Mitä mieltä on siinä, että Suomi on itsenäinen? Mitä tarkoitusta oli siinä, että 1939—40 suurin fyysisin ponnistuksin ja uhrein, 1944—suurin henkisin ponnistuksin säilytettiin Suomen valtion itsenäisyys, vaikka alueellisesti ja toiminnallisesti typistettynä? Puheissa on sanottu, että 'he eivät kuolleet turhaan'. Tämä ei ole ollut pelkkä fraasi, siihen liittyi voimakas elämys 1939—40 sodan päivinä. Mutta siitä riippumatta, mikä elämys vaikutti silloisissa suomalaisissa, on mielekästä uudelleen esittää kysymys: *minkä päämäärän hyväksi tämä kaikki tapahtui?* Meillä on edelleen jonkinlainen suhde niihin ihmisiin, jotka 'sen tekivät', ja ehkä eräänlaisia velvoituksia heitä kohtaan, ainakin syytä kysyä: *minkä hyväksi he toimivat? Minkä päämäärän puolesta?*

Vastaus on monilla selvänä ja valmiina: tämä kaikki on tehty *Suomen itsenäisyyden säilyttämiseksi*. Pelkkä vastaus »Suomen itsenäisyyden säilyttämiseksi» on varmaan monille vanhemmille ja ehkä nuoremmillekin riittävä, mutta se ei ole *kaikille* riittävä. Alussa esitin kysymyksen: mitä mieltä on siinä, mitä tarkoitusta palvelee se, että Suomi on itsenäinen?

Voimme antaa 'Suomen itsenäisyydelle' puhtaasti juridisen, kansainvälisoikeudellisen merkityksen. Silloin se merkitsee, että Suomen valtion ylimmät organit ovat tällä maantieteellisesti määrätyllä alueella korkeimmat lakisäättävät ja lakia käyttävät elimet (tietenkin kansainvälisten sopimusten ja tapojen sitomina). Tämä täsmällinen merkitys voidaan antaa Suomen itsenäisyydelle.

Mutta luulen että tämä juridinen merkitys, vastauksena kysymykseen mitä talvisodalla ja Paasikiven työllä on säilytetty, jättää monet tyydyttämättä. Uskon ettei edes minua vanhemmilla, 'talvisodan suomalaisilla', ollut mielessään vain tätä juridista itsenäisyyden käsitettä. Kannattiko kokea kaikki se vaiva ja kärsimys *vain* sen päämäärän hyväksi, että Suomen valtion korkeimmat elimet olisivat kansainvälisoikeudellisesti (suhteellisen) riippumattomia omalla alueellaan?

Tyydyttämättömyytemme perustalla on se oivallus, että kansan valtiollinen itsenäisyys ja vapaus on vain *väline, välikappale, jonkin arvokkaamman asian säilyttämiseen tai saavuttamiseen*. Jos valtiollinen itse-

näisyys on *välttämätön välikappale* jonkin arvokkaamman asian säilyttämiseen tai saavuttamiseen, silloin sitä on puolustettava. Silloin pontistikset ja uhraukset sen hyväksi ei ole olleet 'turhia' — jos tämä arvokkaampi asia tiedetään ja jos sitä toteutetaan.

Mikä on tämä arvokkaampi asia? Onko Suomen itsenäisyyttä puolustettu siksi, että säilytettäisiin maan elintaso korkeana, että vuoden 1962 suomalainen voisi omistaa oman osakkeen, kesämökin, auton, jääkaapin? Sen takia on kannattanut tehdä työtä, mutta tuskin kuolla. Kamppailtiinko kapitalistisen talousjärjestelmän puolesta, sen päämäärän hyväksi, ettei Kansallisosakepankkia ja muita yksityisiä yrityksiä sosialisoida? Tämä on monille arvokas asia, mutta pelkästään sen vuoksi tuskin kannattaa kuolla. Sitäpaitsi lähes puolet Suomen kansasta silloin kannatti sosialismia jossain muodossa. Entä kodin puolesta? Koti ja perhe on muuallakin kuin Suomessa korkealle arvostettu instituutio. Uskonnon puolesta? Suurin osa suomalaisia oli jo silloin uskonnollisesti välinpitämättömiä. Mitä jää jäljelle?

Taustalla hämöttää arvo, jota on ensin vaikea pukea sanoiksi koska käytössä olevat käsitteet johtavat harhaan. Jos sanomme 'yksilön vapauden puolesta' tai 'vapaan demokratian puolesta', tulee mieleen 'vapaan maailman' propaganda, käsitekaavoittumat, joita singotaan puheissa ja pääkirjoituksissa korkealla arkisen elämän yläpuolella. Mitä on *arkielämän tasolla* tämä 'yksilön vapaus' ja 'vapaa demokratia' suuressa läntisessä teollisuusyrityksessä, puoluekoneistossa, armeijassa, kouluhallinnossa, valtion virkakoneistossa? Mitä jää käteemme arvoksi, jota olemme puolustaneet? Meistä tuntuu, että jotakin jää, vaikka se olisi arvo, joka on vielä suhteellisen vähän toteutunut.

Haluaisin käyttää ilmaisua 'itsenäinen elämä' tai 'itsenäinen ihminen' ja todeta kohta alkuun, että hyvin vähän *tiedetään*, mitä ne oikeastaan tarkoittavat. Niillä ei ole paljon tekemistä 'vapaan maailman' vapauspropagandan kanssa. Jokin tunne ja mielikuva kuitenkin herää, kun puhumme 'itsenäisestä ihmisestä'. Jokin sellainen tunne ja mielikuva on ehkä liittynyt ajatukseen 'itsenäisestä Suomesta', päämääränä ja perusteluna sille, että maan valtiollista itsenäisyyttä on ylläpidettävä. Toisin sanoen: *itsenäinen elämä*, mitä se sitten onkin, *on koettu mahdolliseksi vain itsenäisessä Suomessa*. Sellainen tunne on sävyttänyt ihmisten kokemista kriisitilanteissa; mutta niiden jälkeen se on häipynyt tai hämärtynyt.

Juhlavasti puhuen: velvollisuutemme niitä kohtaan, jotka (käsityksemme mukaan) ovat tehneet itsenäisen elämän mahdolliseksi, on selvittää, mitä se on — ja elää sitä.

Yrjö Littusen »Sosiaalinen sidonnaisuus» auttaa tämän asian selvittämisessä. Kirjan merkitys tulee ehkä olemaan suurempi kuin toistaiseksi on tajuttu. Se aloittaa useassa suhteessa uuden uran. Se antaa runsaasti sytykkeitä omakohtaiseen 'itsenäisen ihmisen' kuvan muodostamiseen. Esitän seuraavassa sellaisia virikkeitä, joista eräitä olen kehittänyt edelleen.

Ei ole itsenäisyyttä se, että kasvattaa parran ja pyrkii kaikessa poikkeamaan vallitsevista tavoista ja mielipiteistä. Tapojen uskollinen noudattaja ja kapinallinen purnaaja, vihainen mies, ovat kumpikin sidottuja vallitsevaan järjestykseen. Itsenäisyyttä on se, että ulkoisista ja sisäisistä tavoista *valitsemme*, koemme vapautemme niiden suhteen, näemme ne *valinnaisina virikkeinä*, jotka todellisuus on antanut tarjolle.

Me olemme sodalla puolustaneet 'vapaata demokratiaa' ja 'yksilön vapautta', muta rauhan aikana ja arkielämässä meillä näyttää esiintyvän enemmän johtajavaltaisuutta ja joukkohenkistä ajattelua kuin muissa

pohjoismaissa. Pahinta on, että me kasvatamme seuraavankin polven samaan johtajavaltaisuuteen ja joukkohenkisyys. Kuten Littunen (yhdessä toisen sosiologin, Antti Eskolan kanssa) on osoittanut, vielä 1960-luvun suomalaisessa kouluopetuksessa tähdenetään *yksilön alistamisen* arvoa. »Tunnetussa kansalaistiedon oppikirjassa painetaan koulu-laisten mieliin kymmenen kultaista kansalaisohjetta, jotka *kaikki* vaativat sopeutumista sääntöihin. Yksilöllisestä ajattelusta ja omatoimisuudesta ei puhuta mitään . . . » Koulu kasvattaa meitä — kuten voidaan osoittaa useissa yksityiskohdissa — totalitääriin demokratiaan, muurahaistai mehiläisyhteisöön. Ei ainoastaan kansalaistiedon teoriassa, vaan myös kouluelämän käytännössä puserretaan orastava yksilöllisyys yhtenäiseen muottiin. Toisella kädellä tuhotaan mitä toisella on saavutettu.

»Tuhoaminen on elämättömän elämän tulosta». Henkirikoksista on voitu osoittaa, että ne ovat hyvin yleisiä sellaisissa yhteisöissä, joissa yhdenmukaisuuden vaatimus (normipaine) on voimakas. Sota on henkirikos laajassa mittakaavassa. Sotia ei olisi, elleivät ihmiset *haluaisi* sotaa. 'Sotien syyt', sellaisina kuin ne esitetään historian oppikirjoissa, ovat vain tämän halun laukaisijoita. Ihminen, joka elää päivästä päivään normipaineen alaista säännönmukaista elämää, sääntöjen ja vaatimusten puristuksessa, haluaa lopulta *mitä tahansa* vaihtelua. Tämän pinnanalaisen halun tuntee selvästi vaikuttavan modernissa elämässä. Sen olemassaoloa ilmaisee — paitsi Alkon myyntiluvut — rauhoittavan joukkoviihteen valtava ja kasvava menekki.

Mitä on »elämätön elämä», jonka vaikutusta on tämä (äärimmillään) väkivaltaisen vaihtelun tarve? Se on *elämätöntä itsenäistä, yksilöllistä* elämää. Ihminen ei ole 'itsensä äärellä', hän ei ole löytänyt omia arvojaan, joiden toteuttamisesta hän saisi täyden tyydytyksen. Hän on 'etääntynyt itsestään' jo koulussa, ja vielä enemmän yhteiskunnassa.

Näen että on vaikea ilmaista mitä tarkoitan. Meiltä puuttuu käsitteitä kuvaamaan sitä 'itsensä löytämistä', joka on yksilöllisen ja itsenäisen elämän lähtökohta. On helpompi kuvata sidonnaista ihmistä.

Jo Steiner esitti (1916) sen havainnon, että ihminen — kukistettuaan entiset ulkoiset auktoriteetit — on joutumassa uuden *nimettömän auktoriteetin* alaisuuteen. Tämä uusi auktoriteetti piilee 'tieteen', 'terveen järjen', 'mielenterveyden', 'sopeutumisen', 'yleisen mielipiteen' valempeissa. Fromm toteaa: »On vaikea taistella itseään vapaaksi ryhmäsidonnaisuudesta kun vastustajana on ei-kukaan.» Ja Littunen: »Nimetön auktoriteetti ilmenee esim. joukkotiedotusvälineiden suostutellussa, jolloin sanoman kuulija tai lukija ei ole selvillä eikä tule usein edes pohtineeksi, kuka tai ketkä hänelle puhuvat.»

On selvää, että ihminen tarvitsee virikkeitä ulkomaailmasta; mutta voidaan kysyä, mitä itsenäistä arvostelukykä on jäljellä ihmisissä, kun nykyinen (paisuva) joukkosuostuttelun ja -viihteen hyöky on huuhtonut hänen sisäelämänsä muutaman vuosikymmenen ajan. Me emme ole vielä nähneet sukupolvea, joka lapsesta pitäen on ollut tämän huuhtelun alainen. Jokainen tietää sen erityisen 'tyhjentymisen' kokemuksen, joka seuraa, kun on ajatuksesta pannut itsensä alttiiksi joukkosuostuttelulle (lehden, radion, TV:n tai filmin kautta). On tulevan koulun asia valmistaa ihmistä *valinnaisesti* ja *kriittisesti* vastaanottamaan se 'valistus' ja 'huutus' joka — nerokkaan tiedotustekniikan avulla — vaelttaa ehtymättömänä virtana sisäämme ja jättää jälkeensä kaavoittunutta ajattelua, tuntemista ja käyttäytymistä.

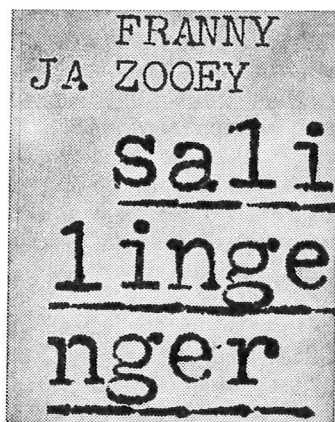
Riesmanin mukaan on teollistuvassa yhteiskunnassa ihmisen *ulkoapäin ohjautuminen*, sopeutuminen suuriin organisaatioihin, yhä yleistyvää vaatimus. Ihminen hakee toimintansa mallin lähiympäristön tavoista ja

normeista, eikä sisältä päin, 'omasta tunnostaan'. Riesmanin ajatuksia on kehittänyt William H. Whyte. Hän puhuu *organisaatio-ihmisestä*, joka sopeutuvaisena ja muotivirtauksiin herkästi tottuvana maailmanmiehenä on tulossa suurten kaupallisten ja teollisten organisaatioiden ihannetyypiksi.

Sidonaisen ihmisen kuvausta voisi jatkaa loputtomasti. Se ei ole erityisen kohottavaa, enkä tiedä, onko se kovin hyödyllistä. Hyödyllisempää olisi osoittaa, mitkä ovat itsenäisen elämän ulkonaiset ja sisäiset edellytykset. Mitä on toiminnan ja arvostelun ohjautuminen sisältäpäin; mikä on se *sisäinen normilähde*, oma tunto ja oma arvostelu, joka erottaa itsenäisen ihmisen sidotusta? Mitkä yhteiskuntamme muodot ovat ristiriidassa itsenäisen elämän edellytysten kanssa? Miten kasvataan ja kasvatetaan siihen luovaan itsenäisyyteen, jota ilman jokainen yhteiskunta jähmettyy? Näiden kysymysten käsittelyssä jää Littusen kirja puolitiehen. Toivon että hän jatkaisi asian selvittämistä näihin suuntiin, vaikka hän joutuu ylittämään 'tieteellisen' sosiologian rajat.

Käsitykseni mukaan on Steiner »Vapauden filosofiassaan» (1894) suorittanut uraauurtavan työn vapaan ihmisen sisäisen normilähteen selvittämisessä. Ehdotuksessaan yhteiskunnallisen vallan jäsentämisestä (1919) hän esitti itsenäisen elämän ulkonaiset edellytykset. Nämä ajatukset kannattaa ottaa esiin, vaikka ne merkitsevät melkoista poikkeamista vallitsevista ajatustavoista, 'nimettömän auktoriteetin' vaatimuksista.

Keskustelu kansan ja ihmisen itsenäisyydestä on vasta alkanut.

Yhtä monivivahteinen ja vetoava kuin
»Sieppari ruispellossa», hätkähdyttävä
sekoitus filosofiaa, mystiikkaa ja säke-
nöivää komiikkaa

J. D. Salinger

FRANNY ja ZOOEY

Kaksikymmenvuotias Franny on kurkkua myöten kyllästynyt koko typerältä vaikuttavaan maailmaan ja itseensä, nuhrui-
sessa silkkikimonossa laahusteleva äiti Bessie polttaa pa-
kettikaupalla savukkeita ja yrittää parantaa tyttärensä sie-
luntuskaa kanaliemellä, kunnes kaunopuheinen näyttelijä-
veli Zooey saa sisarensa mielenrauhan palautumaan.

Keltainen kirjasto n:o 42.

196 s. 600/900: —

tammi

FESTIVAALIEN JÄLKEEN

Kyösti Skyttä

Oli kaksi tapaa suhtautua festivaaleihin (1) lausua ne tervetulleiksi, niinkuin lausumme Luterilaisen Maailmanliiton kongressin tai niinkuin varmasti lausuisimme roomalaiskatolisenkin maailmankongressin, (2) lausua ne ei-tervetulleiksi ja ilmoittaa samalla, ettemme silti tahdo niiden saapumista estää.

Pääministeri Sukselainen ja Suomen porvarillis-sosiaalidemokraattinen lehdistö valitsi jälkimmäisen toivotuksen. Tällä valtuutettiin saman tien Helsingin nuoriso pistämään hulinaksi ja ilmaisemaan koko ääni-oikeutetun kansanosan puolesta, mitä täällä vieraista ajatellaan. Jotta ympyrä tulisi pyöreäksi, ilmaistiin jälkeinpäin syvä paheksunta nuorten 'epäsuomalaista käyttäytymistä' kohtaan.

Jätän lukijan harkittavaksi, kumpi tervetuliaistoivotus on demokraattisempi, viisaampi tai suomalaisempi. Selvää on joka tapauksessa, että menetimme aivan ainutlaatuisen tilaisuuden tehdä tuhansille eri maanosista saapuneille nuorille tunnetuksi suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin perinteitä, periaatteita ja nykyisiä virtauksia. Luovutimme tämän tärkeän tehtävän yksimielisesti, ilman äänestystä, kansandemokraattiselle kansanosallemme.

Suomen lehdistö petti siis demokraattisen lehdistön tärkeimmät tehtävät: uutisoimisen ja kommentoimisen. Miksi? Ilmeisesti siksi, että *siltä puuttuu oma ideologia* ja että *se haluaa kaikessa olla lännelle mieliksi*. Se on läntisempää kuin länsi itse. Se ei kasvata itsenäisiä ihmisiä julkaisemalla asioista erilaisia mielipiteitä, vaan kuuliaisia Pavlovin koiria, joiden 'mielipiteet' ovat peräisin persoonattomista puolue-elimistä.

Mikä on suomalaisen yhteiskunnan ja lehdistön ideologia: kristillisuus? yhteisvastuullisuus? kansallisuusaate? Ei totisesti mikään näistä. Suomalaisella yhteiskunnalla ei ole muuta ideologiaa kuin hyvinvoinnin kohottaminen. Mutta kun hyvinvointi kohoaa riittävästi, alkavat ihmiset harjoittaa spiritismiä, astrologiaa, teosofiaa tai vaikkapa kommunismia. Näin on ollut ja näin on oleva. Aatteet uudistavat maailmaa, mutta eivät mitkä aatteet hyvänsä, vaan 'ajan hengen' mukaiset aatteet. Taloudellinen kilpailu ei uudista kulttuuria, vaikka se uusii hyödykkeitä. Eikä hyvinvointi nosta ihmisryhmiä korkeammalle eettiselle tasolle, siihen kykenee vain aate. Väitän, että kohosipa hyvinvointi Suomessa kuinka korkealle hyvänsä, se ei vähennä kommunistien lukumäärää, koska Suomen kansalla on suhteellisen nuoruutensa vuoksi voimakas tarve uskoa aatteisiin.

Läntisellä pallonpuoliskolla ei ole enää mitään luovaa, dynaamista aatetta. Välineet ovat muuttuneet päämääriksi ja perusarvot kulkusiksi. Kaikki sen sosiaalinen ja eettinen edistys, työpäivän lyheneminen, vanhuuseläkkeet, siirtomaiden vapautuminen ynnä muut, on olennaisesti sosialismin aiheuttaman kilpailun ansiota. Tulevaisuus näyttää, onko myös tieteellinen, taiteellinen ja teknillinen edistys kulkeva tätä tietä. Merkkejä tästä on jo runsaasti havaittavissa.

Lehdistömme ja me kaikki, jotka uskomme pelkästään hyvinvointiin, haluamme olla lännelle mieliksi, koska meitä yhdistää siihen sama ideologinen tyhjiys. Tällöin emme näe tai halua nähdä, että lännen suhtautuminen meihin on ambivalenttista: meitä kohtaan tunnetaan aitoa myötätuntoa, mutta samalla toivottaisiin idän »paholaisen» todistavan paholaisuutensa nielemällä tai yrittämällä niellä meidät. Tämä ambivalenttinen suhtautuminen ilmenee hysteerisenä mustamaalailuna joka kerta, kun Helsingin ja Moskovan välillä käydään keskusteluja.

Kirjoitin edellä olevan festivaalien ja sen ympärillä vallinneen uutis-pimennyksen taustaksi. Mainitsin, että ajan hermoon osuvat aatteet

uudistavat kulttuuria. Että kommunistiseen aatteeseen sisältyy paljon ajan hermoon osuvaa, kävi eittämättä ilmi festivaalien aikana.

Huvittavaa oli mm. todeta, että kommunistinen ideologia on omaksunut porvarilliselta maailmalta kansallisuusaatteen. Eri maista saapuneet valtuuskunnat näyttivät pääsevän esille sitä paremmin, mitä kansallismempää niiden ohjelmisto oli.

Avajaisjuhlassa täyttivät stadionin ruohomaton kansallispukuisten miesten ja naisten rivistöt, jotka esittivät suomalaisia kansantänhuja. »Siitä esityksestä voi Suomen kanssa olla ylpeä vasemmalta oikealle», sanoi minulle jälkeenpäin eräs US:n vakinainen lukija.

'Kansallismomentit' harrastukseni ajoivat minut Suomen ja Neuvostoliiton nuorison ystävyyspäivän juhlaillallisille sangen karjalaiseen seuraan: pöydässämme oli aunukselainen uittopäällikkö ja petroskoilainen koulutarkastaja. Tein tuttavuutta myös petroskoilaisen kielimiehen kanssa, joka kertoi lyydiläisen syntyperän innoittaneen hänet pitkällisiin murretutkimuksiin. Kaikki nämä kolme puhuivat selvää suomea, kaikki olivat lukeneet suomalaista kirjallisuutta ja olivat kiinnostuneita suomalaisesta kulttuurista lähinnä siksi, että kuuluivat Suomen heimoon. Koulumies kertoi olevansa kiinnostunut suomalaisesta arkkitehtuurista ja viettävänsä loma-aikansa kesämökillään lähellä Petroskoita, uittopäällikkö kertoi »pagisevansa» vaimonsa kanssa vain karjalaksi ja kielimies-tohtori kertoi seuraavansa säännöllisesti oman alansa helsinkiläisjulkaisuja.

Pari päivää myöhemmin menin oopperaan katsomaan Petroskoin teatterin Sampo-balettia. Sali oli ääriään myöten täynnä, kaikki eivät mahtuneet istumaan, mutta suomalaisia ei ollut kuin kourallinen. Näytti siltä, että kaikki mahdolliset maanosat, rodut ja kansat ovat kiinnostuneempia kalevalaisaiheisesta Sampo-baletista kuin suomalaiset. Entä kävivätkö suomalaiset seuraamassa virolaista naiskuoroa tai unkarilaista orkesteria? No niin. Festivaalit opettivat minulle siis senkin, että suomalaiset ovat heittäneet pois heimokansat 1930-luvun nationalistisen pesuveden mukana. Minusta tämä ei ole järkevää: en ymmärrä, miksi emme olisi aktiivisesti kiinnostuneita itäkarjalaisten, virolaisten ja unkarilaisten kulttuuriharrastuksista. Sitäpaitsi: eikö meillä ole juuri Venäjällä sellaisia verisukulaisia, joilla on luontaiset edellytykset ymmärtää Aleksis Kiveä, Jean Sibeliusta ja Alvar Aaltoa? Kansanmusiikkimme ei ole sukua läntiselle vaan itäiselle kansanmusiikille, Helsinki sai empire-keskustansa Pietarin kautta, kansanrunomme on kerätty valtaosaltaan ortodoksista Karjalasta, 1800-luvun elinvoimaisimmalla suomalaisella kulttuurilla oli monipuoliset suhteet itään. Jokainen luova työ, luova kulttuuri tarvitsee myös yleisöä: millä ilmiansuunnalla sijaitsee suomalaisen kulttuurin luonnollisin yleisö?

Ihmiset tuskin enää jaksavat Ranskassa tai Englannissa ammentaa ranskalaisuudestaan tai englantilaisuudestaan, mutta Afrikassa ja Etelä-Amerikassa tulee juuri kansallisuus olemaan 'elävän veden lähde' satoja vuosia. Mustat kansat tarvitsevat yhtä kipeästi sosiologeja ja kansanrunon- ja -perinteen tutkijoita kuin talousmiehiä ja teknikoitakin.

Kommunismi ei ole turhaan ottanut kansallisuuskysymystä omakseen. Mutta yhtä todennäköistä kuin on, että kansallistunne elää Afrikassa (ehkä myös myöhään heränneessä Suomessa) noususuunnassa, yhtä todennäköistä on, että kommunistinen leiri tulee suhteessaan eri uskontoihinkin vuosi vuodelta suvaitsevammaksi. Sitä mukaa kuin se voimistuu, sillä tulee olemaan yhä vähemmän tarvetta uskonnonvastaisuuteen; maailmanlaajuisessa lähetystyössään se pääsee parempiin tuloksiin hyväksymällä myös uskonnon.

On turha luulla etteivät kommunistit tätä hoksaa. Helsingin festi-

vaaleissa piti heidän kutsustaan lehdistökonferenssin — lienee pitänyt saarnojakin — länsisaksalainen pastori Niemöller. Niemöller on ammentanut aatteensa kristinuskon syvistä lähteistä. Oleellinen kysymys on nyt: onko hänen ja hänenlaistensa ajatusmaailmalla enemmän kaiku-pohjaa länsimaaisessa hyvinvoinnin ideologiassa vai kommunistisessa yhteisvastuun ideologiassa? Epäilen vahvasti, että on vain ajan kysymys, milloin kommunistinen blokki on anastanut länneltä myös elävän uskon. En väitä enkä luule, että Kremlin poliitikot muuttuvat uskonnollisiksi — milloin ovat sitä olleet lännen poliitikot — mutta samoista lähteistä joista ammensivat Tolstoi ja Dostojevski, ammentaa jo nyt ja tulee lisääntyvässä määrin ammentamaan (kommunistinen) venäläinen kulttuuri. Tolstoin Ylösousemus ja Dostojevskin Idiootti on jo siirretty onnistuneesti filmikielelle, pian rohkenevat myös kirjantekijät palata syville slaavilaisille lähteille. Venäjän kansa lukee jo nyt Dostojevskia yhtenä mielikirjailijanaan.

Festivaalien aikana oli runsaasti keskusteluja mitä erilaisimmista aiheista: kehitysmaiden auttamisesta, idän ja lännen kulttuuriarvoista, kasvatuksen ja koululaitoksen demokratisoisimisesta jne. En ollut näissä keskusteluissa mukana, mutta niiden ajankohtaisuutta ei voida kieltää.

Otan erilleen vaikka kysymyksen koulukasvatuksen demokratisoisimisesta. Mistä on peräisin ajatus, että kaikilla lapsilla tulee olla mahdollisuus edellytyksensä mukaiseen koulunkäyntiin heidän vanhempiansa asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta? Tätä en tiedä, mutta sen tiedän, että tämä *periaate* on hyväksytty vasemmalta oikealle myös Suomessa. Se yhteiskunta on kasvatuskysymyksissä varmaan nousemassa kehityksen aallonharjalle, joka tätä periaatetta pystyy parhaiten käytännössä toteuttamaan. Toinen kysymys on koulujen ja koululuokkien suuruus. Kuulin viime keväänä eräiltä meikäläisiltä oppikoulumiehiltä, että Neuvostoliitossa on tilastojen mukaan Euroopan pienimmät koululuokat. En tiedä, pitääkö tämä tieto paikkansa, mutta se yhteiskunta, joka määrätietoisimmin pyrkii tähän suuntaan, on epäilemättä koulutyön ja -kasvatuksen kannalta modernein yhteiskunta. Lääketieteen piiristä voisimme ottaa samanlaisia esimerkkejä: kumpi yhteiskunta on modernimpi, sekö jolla on varaa kuluttaa etevän specialistin aikaa ja voimia esim. rikkaitten vanhempien nuhanenien hoitoon, vai se jossa specialistit vapautetaan todella vaikeiden tapausten ja tärkeiden kysymysten selvittelyyn? Entä sitten lääketeollisuus ja lääkkeiden maiononta?

Festivaalien aikana kävi toisaalta ilmi kommunismiin väkisin pakotettujen eurooppalaisten kansojen tragedia: ihmisarvoa alentavaa holhoamista, kidnappauksia, salamyhkäisyyttä. Festivaalikeskustelutkaan eivät olleet todellisia keskusteluja — valmistettuine 'puheenvuoroineen' ja dogmaattisine ajatuksineen. On vaikea sanoa, missä määrin tämä tällainen johtuu itse systeemistä ja missä määrin lännen tarjoamasta, pääasiassa ihmisten materiaalisiin vaistoihin vetoavasta kilpailusta. Lännen ihmisillä on suuri hyvinvointi, verraten korkea oikeusturva ja periaatteellinen vapaus ajatella ja ilmaista itseään vapaasti. Idällä on hienot, idealistiset päämäärät, mutta keinot joilla niihin pyritään eivät kestä läheskään aina julkisuutta — lännessä taas ahdas ja itsekäs, lyhytjännitteinen materialismi estää etsimästä ja asettamasta pitkän tähtäimen tavoitteita.

Kulttuurin dynamiikka riippuu siitä intensiivisyydestä, jolla käydään keskustelua yhteiskunnan arvoista ja päämääristä. Kirjatiedot ovat vain raaka-ainetta, uudet kysymykset ja uudet tavoitteet vievät kehitystä eteenpäin.

Brian Crozier

VIISI

AFRIKKALAISTA

ETSII

ITSEÄÄN

II

LÉOPOLD SENGHOR esittää käsityksen »pysäytetystä kehityksestä» — valkoihoinen maahantunkeutuja keskeyttämässä mustaihoisen kehityskulun. Hän esittää sen viimeistellyn oppineesti. Hänen älyn ja tunteen intohimonsa on herännyt Afrikan vanhojen neekerikulttuurien jälleenlöytämisestä ja muovautunut käsitykseksi, missä rotu ja kulttuuri esittävät tärkeitä osaa. Hänen omien sanojensa mukaan »elinympäristö ei ole ainoa tekijä, joka auttaa afrikkalaisen kulttuurin ymmärtämisessä, rodulla on myöskin merkityksensä.»

Tapasin Léopold Senghorin ja Modibo Keitan vain muutaman päivän välein marraskuussa 1960, kolme kuukautta sen jälkeen kun lyhytikäinen Malin liittovaltio, jota he olivat yhdessä olleet luomassa, oli räjähtänyt kappaleiksi heidän silmiensä edessä. He ovat perusteellisesti erilaisia, kuten ovat heidän edustamansa kansatkin, senegalilaiset ja sudanilaiset. Ihme ei suinkaan ole siinä, että molemmat kannat ajautuivat erilleen, vaan siinä että ne koskaan yrittivät toimia yhteisen päämäärän hyväksi. Niin erilaisia kuin molempien miesten persoonallisuudet ovatkin, heidän ajatuksensa olivat selvästi sukua toisilleen. Onko niin, että molempien mielissä kuvasteleva käsite, afrikkalaisuus, *négritude*, ylittää Senegalin ja Mali-Sudanin nyt suljetun rajan? Siinä olisi eräs selitys.

Totta kyllä, Senghor viljelee sanaa *rotu*, Keita taas ei tätä sanaa pahemmin käytä, hän on huomattavasti sidotumpi »ismeihin» kuin Senghor. Tämä johtuu siitä että Senghorin asenne on älyllinen ja filosofinen kun taas Keita käsittelee ongelmia arkijärjellä ja käytännön näkökulmasta. Senghorin kehitys on kulkenut ympyränkaarella, se alkoi sosialismilla ja päättyi siihen. Hänen oivalluksensa, että marksismi oli nimenomaan länsieurooppalainen aatejärjestelmä, tapahtui samanaikaisesti kuin hänen äkillinen tietoiseksi tulemisensa neekerinä. Tämä tapahtui v. 1928, hänestä tuli rotuintoilija. (»Olin niin rotutietoinen, että valkoihoisen naisen näkeminen jätti minut kylmäksi, mutta kuitenkin menin naimisiin ranskattaren kanssa.»)

Afrikkalaisuus johti hänet nationalismiin, sitten humanismiin, humanismista internationalismiin, uskontoon, ja takaisin sosialismiin, josta on vähennetty Marx. (»Jätettyämme marksismin, olemme löytäneet jälleen uskonnon.») Jos lyhentäisin pitkät keskustelumme presidentti Senghorin kanssa muutamaan sanaan, sisältäisivät ne sen ettei Senegalilla ole muuta tietä tulevaisuuteen kuin sosialismi, se on, valtiojohtoiset yritykset ja suunnitelmatalous.

Huomattavasti pidättyvämpi presidentti *MODIBO KEITA* avautuu vieraille ainoastaan hieman hännättynä. Minun hännäilyni oli riittävän lievä: kysyin, olisiko oikein luonnehtia Malin ainoata, hallitsevaa puoluetta, *Union Soudanaise*'a marksilaiseksi puolueeksi. Vakavat kasvot edessäni vapautuivat nauruun. Kysymykseni, hän sanoi, oli pelkästään

huvittava, sillä Afrikkaan ei sovi soveltaa sellaisia termejä kuin marksismi tai kommunismi. Puolueen tehtävä on selittää hallituksen päätökset kansalle *ennenkuin* ne on julkaistu. Jos tiedotettaisiin kansalle ratkaisuksista vain radion tai muun tiedotusvälineen välityksellä, voisi tapahtua, että kansa ei alkuunkaan ymmärtäisi mitä hallitus ajattelee, ja hallitus ja kansa joutuisivat toisistaan erilleen. Mitä talouteen tulee, voi se olla ainoastaan valvottua suunnitelmataloutta, ja yhä useampia maataloudellisia ja kaupallisia yhteistalouden muotoja olisi kehitettävä. Eikö tämä ole aivan sama kuin Senghorin resepti Senegalille?

Pitäisikö minun lukea tämä samankaltaisuus vanhan poliittisen yhteyden, yhdessä koetun ranskalaisen kolonialismin, afrikkalaisuuden vai Afrikan kovien olosuhteiden tilille? Joka tapauksessa olisi väärin puhua sosialismista afrikkalaisen henkilöllisyyden komponenttina. On merkilistä että miehet, jotka ovat niin erilaisia kuin Senghor, Touré tai Nkrumah, saattavat pitää itseään sosialisteina; mutta myöskin Nenni, Gaitskell, Nehru ja Mohammed Hatta pitävät itseään sosialisteina.

HABIB BOURGIBA on vähemmän filosofi kuin toiminnan mies. Hän on huomattava persoonallisuus, ehkä huomattavin ja kypsä afro-aasialaisen maailman johtaja Nehrua lukuunottamatta. Keskustelumme liikkuvat pääasiassa tuttujen tunisialaisten kauhutalanteiden vaiheilla: miten voitaisi estää Algerian sota jatkumasta Tunisian alueella, miten voitaisi estää amerikkalaisia ja brittejä auttamasta ranskalaisia, miten voitaisi estää FLN:n liukuminen kohti kommunismia. Eräs huomautus, jonka Bourguiba teki heti ensimmäisen tapaamisemme yhteydessä, ei ole vailla merkitystä afrikkalaisia johtajatyyppejä arvioitaessa. Se koski Algerian FLN:ää. Kaunopuheisuutensa voimalla oli tunisialainen johtaja onnistunut siirtämään FLN:n päämajan Kairosta Tunisiin. Tava-
tessamme hän jälleen pelkäsi sitä, että päämaja siirtyisi takaisin Kairoon. Pelkonsa hän ilmaisi sanoilla: »Olen peloissani, että FLN siirtyy kommunismin leiriin nasserismin välityksellä.»

Tämä lausunto ilmaisee sen hajaannuksen aineksen, joka sisältyy pan-afrikanismin käsitteeseen. Vaikka njassalaisia, kikujuja tai zuluja yhdistäisikin mystillinen pyhän yhteys, vaikka tämä yhteys saisi sanan »veli» kohoamaan afrikkalaisen vierailijan huulille New Yorkin Harlemissa, eivät sitä jaa kaikki äskettäin syntyneiden afrikkalaisten valtioiden johtajat. Bourguiba ja Nasser ovat molemmat pan-afrikkalaisuuden äänitorvia, mutta Nasser tarjoaa turvapaikan Bourguiban katkerimmalle vastustajalle Salah ben Jussefille, ja Bourguiba uskoo Nasserin olleen mukana jussefistisessä salaliitossa häntä itseään vastaan. Tämä tosiasia esti Bourguibaa osallistumasta »taistelevien» afrikkalaisten johtajien konferenssiin Casablancassa.

Asian ydin on siinä että valtaryhmittymät, kansalliset intressit, käytännön vaatimukset ja kilpailu johtajuudesta ovat paljon voimakkaammat kuin pan-afrikanismin koossapitävä voima.

En haluaisi, että minua pidettäisiin kyynillisenä mielipiteissäni pan-afrikanismista tai afrikkalaisista johtajapersoonallisuuksista. Vielä vähemmän haluaisin että uskottaisiin minun epäilevän niiden henkilöiden rehellisyyttä, jotka käyttävät pan-afrikanismin iskusanaa. En epäile vähääkään, etteivätkö Malin, Ghanan ja Guinean presidentit (liittäessään maansa unioniin joulukuun 24. päivänä 1960) olleet pyrkimyksessään rehellisiä ja todella uskoneet maidensa »yhdistyneen», vaikkakin Mali, Ghana ja Guinea eivät lähitulevaisuuden politiikassaan voi olla missään muussa kuin symbolisessa yhteydessä. Useita havainnoitsijoita on ihmetellyt se helppous, millä täysin vastakkaiset käsitykset voivat liittyä yhdeksi afrikkalaisten mielissä. Kuitenkaan ei kukaan eurooppalainen voi väittää, että epäjohtonmukaisuus olisi tuntematonta Euroopassa.

Jos koetetaan olla selvänäköisiä, joskaan ei kyynillisiä, on pakko myöntää että muuta yhteistä nimittäjää ei arabien, neekerien ja berberien johtajille voi löytää kuin »antikolonialismi» ja mantereellinen yhteys. Ja antikolonialismihan ei ole vain afrikkalaisille ominaista. Huolimatta »välittäjäkansojen», kuten Sudanin ja Mauretanian olemassaolosta, ei neekerit ja arabien välillä ole mitään todellista yhteyttä. Vaikka Islam tarjoaa nimellisen siteen esim. Nasserille ja Modibo Keitalle, on se tässä suhteessa merkityksetön Senghorille, joka on katolinen, ja Nkrumahille, joka sanoo itseään »ryhmiin sitoutumattomaksi kristityksi». Vastikään kärsittyjen nöyryytysten sementti, joka liittää yhteen neekerit, erottaa nämä yhtähyvin arabeista kuin eurooppalaisista; molemmat viimeainitut jakavat syyllisyyden orjakaupasta. Itseasiassa arabialaiset orjakauppiaat, kuten Tippu Tip Stanley'n aikaisessa Kongossa, voittivat eurooppalaiset kilpaveikkonsa tässä likaisessa pelissä, ja kauppa jatkuu edelleenkin eräissä arabimaissa. Samoin on vaikea käsittää, miten berberit voivat omaksua käsitteen *négritude*, neekeriys. Senghor selviää ongelmasta nimittämällä berberekä »marginaali-valkoihoisiksi» ja puhumalla negro-berberien yhteisestä humanismista, mutta sellaiset kaavailut (vaikka ne lisäävät Senghorin oman humanismin arvoa) eivät voi luoda yhteyttä sinne, missä mitään yhteistä ei ole.

Tosiasiassa on, kuten olemme koko ajan epäilleetkin, että on olemassa useampia kuin yksi 'afrikkalainen henkilöllisyys'. On länsi-arabin ja itä-arabin, neekerin ja ehkäpä vielä haamilaisenkin henkilöllisyys. (Senghorin teorioissa haamilaiset kansat ovat marginaali-neekereitä, kuten berberit ovat marginaali-valkoihoisia.)

Afrikkalainen antikolonialismi ja paikallistunne tulevat, samoin kuin ehkä eräät muutkin tekijät, tuomaan afrikkalaisia johtajia samoilta puhujalavoille, mutta vihollisuudet ja ideologiset eroavuudet tulevat edelleen erottamaan heidät toisistaan.

Jos afrikkalaisen henkilöllisyyden etsintä rajoitetaan alueelle Saharaasta etelään, muuttuu se huomattavasti hedelmällisemmäksi. Kun afrikkalaiset haluavat hoidella asioita »afrikkalaiseen tapaan», he tarkoittavat, että Westminsterin ja Palais Bourbonin poliittiset menetelmät sopivat huonosti Afrikan oloihin ja että on tutkittava Afrikan perinnäistapoja, jotta voitaisiin soveltaa eurooppalaisia malleja paremmin Afrikkaan soveltuviksi.

Kaiken tämän voi ymmärtää, eikä siinä pitäisi olla mitään ei-afrikkalaisia loukkaavaa. Epäilyksenalaista on vain 'afrikkalaisen persoonallisuuden' etsinnän lopputulos. Voiko afrikkalaisten oppaana olla Aimé Césaire, afrikkalaisuuden apostoli, joka ylisti neekereitä ihmisinä, jotka eivät koskaan keksineet mitään, eivät koskaan valloittaneet mitään, »mutta jotka täynnä pyhää kunnioitusta antautuvat esineiden olemukselle»? Tämä ei ole kovin todennäköistä. Tämän päivän afrikkalaiset johtajat eivät halua kääntää kellon osoittimia taaksepäin, vaikka he myöntäisivätkin sen, että heidän esi-isänsä eivät koskaan keksineet mitään. Senghor itse, Césaire'in oppilas, on puhunut »ensimmäisten eurooppalaisten purjehtijoiden hämmästyksestä, kun he kohtasivat Afrikassa hyvin järjestettyjä valtioita hallituksineen, oikeudenkäyttöineen ja armeijoineen, kun he tapasivat siellä puun, norsunluun, pronssin ja raudan käsittelyn tekniikkaa, koripunontaa, kudontaa ja poltetun saven käsittelyä, lääketieteellisiä ja maanviljelyksellisiä taitoja, jotka olivat eurooppalaisella tasolla». Nkrumah on sanonut: »Kun Afrikka on vapaa ja itsenäinen, tulemme näkemään ihmishengen verrattoman kukoistuksen. Se (Afrikka) ei tule olemaan Euroopan eikä minkään muunkaan maanosan lisäke. Siksi me haluamme kehittää omaa yhteiskuntaamme ja samanaikaisesti afrikkalaista persoonallisuutta.»

Asteittain olemme näin lähestyneet tätä pakenevaa persoonallisuuden kuvaa, niin lähelle kuin voi päästä sitä sikiöasteella olevaa *jotakin*, joka vasta on kehittymässä. Sen ainesosia ovat rodullinen sukulaisuus, tietoisuus sosiaalisesta ja sivistyksellisestä hajaannuksesta ja halusta löytää jälleen se, mikä vanhassa oli hyvää, yhteisten nöyryytysten muistot ja usko ihmisten tasa-arvoisuuteen sekä syvälinen Afrikan neekereiden veljeyden tunne, joka on riippumaton opillisista poliittisista eroavuuksista. Mitä veljeyteen tulee, voidaan sitä toteuttaa vain jos heimojärjestelmä lopetetaan. Nkrumah ja Nyerere epäilemättä tuntevat olevansa veljiä, mutta eivät Kongon luluat ja balubat, jotka murhaavat toinen toisiaan.

Huomispäivän afrikkalainen persoonallisuus tulee kasvamaan yhteiskunnassa, jossa heimojärjestelmä on lopetettu, joka säilyttää menneen ajan taidot ja taiteet, joka siirtää kyläyhteisön organisaation kansalliselle tasolle ja joka oksastaa valkoisen miehen teknillisen tiedon perinnäisiin afrikkalaisiin taitoihin.

Suomennos H B

Kimmo Rautala

ISÄNMAALLINEN SARJA

Ulkoinen paine aittaa ihmisen ryhmän jäsenyyteen. Seuraa tendenssi-ajattelu: mielen hidas avartuminen johtuu siitä että ihminen on valjastettu, että hän on itse alistunut vetämään tarkoituksen rekeä (isänmaa, uskonto, puolue, joukkue, tehdas, kirjallinen suuntaus). Seurauksena on tyypistyminen: ihminen mittaa itseään, ihmiset punnitsevat toisiaan sen mukaan kuinka hän hyödyttää, vahingoittaa, laiminlyö tätä suuntausta.

Osaratkaisu on jokaisen pakotie.

Nuori tuntee erottelun ja sorron haavana ruumissaan. Vanhus lakkaa vaatimasta muutoksia epäoikeudenmukaisuuksiin: hän ei koe niitä virheinä, ei koe niitä. Turvatakseen vanhuutensa ihminen laillistaa sen mistä nuorena kärsi.

Sensuuri on vanhuuden puolustusta: on sentään pelastettava kaaoksesta viimeiset arvot, on vihdoin uskallettava vetää rajoja. Mistä sensuuri tahtoo päästä? Kieltojen taustalla kaivaa alemmuudentunne: emme pysty enää tuoreisiin kokemuksiin. Unen pohjukoissa liikkuu kokonaisen elämän mahdollisuus, johon ei riitä rohkeutta.

Sensuuri on vanhusten laillinen vastaus muuttuvaan maailmaan, jossa he eivät elä.

Miksi vielä mieltisimme? Meillä on (kansallinen) selkäranka ja oikeus puol(ue)ellamme.

Vaadin sinua uskomaan. Sen kiihkeämmin ja ahtaammin mitä epävarmempi olen.

Vapaus on lähimmän naapurin suvaitsemista.

Huutomerkki-isänmaallisuus vaatii epämääräistä vapautta innokkaammin kuin veljen yksityiskohtaista ymmärtämistä.

Emme ansaitse vapautta, jos unohdamme sorron toisessa maassa. Vapauttamme mittaa se kuinka paljon uskallamme myöntää sitä muukalaiselle.

Miksi yksityistä ihmistä minussa pitäisi puolustaa?
Voin taistella vain toisen puolesta.

Pyrkimys yksimielisyyteen vaihtuu perin nopeasti yhdenmukaisuuden vaatimukseksi.

Puolueen luonne ei salli tarkkailijoita omissa riveissä. Puoluekritiikki, joka ei tähtää toisen kukistamiseen tahi omaan nousuun, on liian vaarallista: sehän suojaa yksityistä ihmistä pusertumasta järjestelmän tahi kiihkon alle.

Sivullisen työnä on mustavalkeitten ennakkoluulojen ja päättömien päätelmien osoittaminen ja suvaitsevan mielen tappiolle jäävä puolustaminen.

Mukavalla ihmisellä tarkoitamme epäilemättä hiukan vajaaälyistä ja mukautuvaa kansalaista.

Puoluekieli puhuu isku- ja käskylauseita. Iskujoukko huutaa iskulauseita, lauma seuraa käskyjä.

Iskulauseen teho on sen väljyydessä: kuulija voi kutoa omat toiveensa huudahduksen ympärille.

Et voi epäillä silloin tällöin ja tuppisuuna.

Isänmaalla on menneisyyden uhrit ja huomiset huolet.
Kotimaassa koetaan tämänpäiväiset kärsimykset.
Isänmaa elähdyttää ja velvoittaa. Kotimaassa eletään.

Et arvaa itseäsi: holhoat naapuria.

Henkilöt: Littunen, Skyttä, Wilenius
 Paikka: Kallvik
 Aika: Elokuu 1962

WILENIUS: Kirjaasi on sen ilmestymisen jälkeen kiitetty ja kritisoitu. Miltä sinusta tuntuu; onko sen tarkoitus ja ajatukset ymmärretty näissä kritiikeissä?

LITTUNEN: Kun yritämme käsittää tapahtumia joita elämme ja selittää niistä vaikkapa kuinka pieniä yksityiskohtia, käy usein että vakiintuneet käsitteet eivät sovellu, tarvitaan uusia. Mutta vakiintumattomien käsitteiden avulla on hankalaa kuvata ilmiöitä täsmällisesti. Yhteisöelämää kuvatessamme syntyy sekaannuksia myös sen takia että niin kirjoittaja kuin lukijakin sijoittavat omia mieltymyksiään ja ennakkoluulojaan myös »tieteellisiin» käsitteihinsä.

Nämä ongelmat häiritsivät minua kirjoittaessani *Sosiaalista sidonnaisuutta* ja tietysti häiritsevät vielä enemmän lukijaa. Ilmiöt joita tarkastelen eivät ole suinkaan uusia — joka päivä koemme omakohteisesti sosiaalista sidonnaisuutta yrittäessämme painostaa toisia tahtoomme tai noudattaessamme ryhmäelämän sääntöjä. Ihmisen itseilmaisu ja yksilöllinen kehityspyrkimys näyttää aiheuttaneen suurimmat väärinkäsitykset. Niinpä se oletamus, että yksilöllinen itseilmaisu on ihmisten yleinen päämäärä, on toisinaan tulkittu ideologiseksi julistukseksi. Mutta ihmisessä ilmenevä pyrkimys, biologinen tarve, tai miten asian sanommekin, käyttää ja kehittää yksilöllisiä kykyjään sekä taipumuksiaan on enemmänkin kehityspsykologinen tosiseikka kuin ideologia. Itseilmaisuuden sallimista tai rajoittamista yhteiskunnassa voidaan sensijaan sanoa ideologiseksi valinnaksi. Mutta tämä ei estä tutkimasta sitä, missä sosiaalisissa olosuhteissa pyrkimys ihmisessä kulkee kohti itseilmaisuja ja yksilöllistä kehitystä ja miten kehitys luomakunnassa — lapsesta aikuisyksiöksi — kulkee tietoiseksi tulemisen ja itsenäistymisen tietä.

WILENIUS: Nykyään näyttää kyllä kuin kehitys siinä menisi taaksepäin.

LITTUNEN: Minkälaisia viitteitä siihen suuntaan olisi?

WILENIUS: Esimerkiksi valtava joukkosuostuttelu ja joukkoviihde, joka selvästi yhdenmukaistaa ihmisten tuntemista ja ajattelua. Tämä paine näyttää vain lisääntyvän.

SKYTÄ: Minusta tämä joukkosuggestion ja joukkotuotanto ja yleensä elintason kohottamisen tärkeys on myös merkki elämän toteutumisesta ja ylläpitämisestä; nimittäin sellaisissa olosuhteissa, joissa ei enää muita tavoitteita ja päämääriä ole. Tämän joukkosuggestion kanssa on ristiriidassa se että sellainen tavoite kuin kulttuurin rikastuminen on käsittääkseni aivan yleisesti hyväksytty. Tuskin kukaan esittää vastaväitteitä tämän suhteen. Mutta kun ryhdyimme keskustelemaan siitä, mitä on kulttuurin rikastuttaminen, silloin tulemme juuri tämän itsenäisen ihmisen ongelman eteen eli sen kysymyksen eteen, millainen on itsenäinen ihminen, sillä itsenäiset ihmiset juuri rikastuttavat kulttuuria.

LITTUNEN: Mitä seuraisi määritelmästä? Jos määrittelemme itsenäisen käyttäytymisen toiminnaksi, jossa sosiaalisista paineista ja tiedollisista virikkeistä — näiden moninaisuudesta — valitaan vaihtoehtoja omavaraisesti, ja toisaalta sidonnaisen käyttäytymisen pakonomaiseksi siten että joko suoranaiset ryhmäpaineet tai sisäistyneet paineet pakottavat ratkaisuihin. Itsenäinen ihminen siis tajuaa *välttämättömyyden* lisäksi *mahdollisuuksia*. Käsité 'rikas elämä', jos sitä ajateltaisiin jonkinlaisena perimmäisenä arvona,...

WILENIUS: Murtovarkaankin elämä voi olla rikas.

LITTUNEN: Kyllä, mutta köyhältä varastaminen kaventaa tämän elämänmahdollisuuksia ja kenties vankilan uhka varkaan. Ottaisin selvemmän esimerkin: murhaaja. Hänenkin elämänsä voi olla rikasta, mutta hän ei salli toisten ihmisten elämän rikastuvan, vaan hän tuhoaa sitä. Sillä tavoin hän siis ei salli toisille ihmisille mahdollisuuksia ja silloin hän sosiaalisessa kentässä kaventaa yhteiselämää — josta hän itse on osa. Tämä liittyy vapauden määritelmään. On tavallaan kahdenlaista vapautta: vapautta jostakin eli vapautta rajoituksista ja toisaalta vapautta johonkin eli mahdollisuuksia. Luultavasti itsenäinen käyttäytyminen on mahdollista vain sellaisessa sosiaalisessa järjestelmässä, jossa on sekä vapautta jostakin että vapautta johonkin; sekä rajoitusten puutetta että mahdollisuuksien olemassaoloa.

SKYTÄ: Olen ajatellut tätä itsenäisyyden ongelmaa eräästä näkökulmasta. Voisimmeko määritellä tavoitteet negatiivisiksi ja positiivisiksi, jolloin muiden ihmisten pyrkimyksiä vastaan suunnatut tavoitteet olisivat negatiivisia, positiivisia taas olisivat ne, jossa pyritään luomaan jotakin uutta, avaamaan elämälle uusia toteutumisväyliä. Luulisin, että 'sidottujen' ihmisten tavoitteet ovat pääasiassa juuri negatiivisia tavoitteita ja itsenäisten ihmisten taas sellaisia, jotka avaavat uusia maimia. Mitä enemmän ihminen näkee uutta ja mitä laajemmassa elämäkentässä hän toimii, sitä heikompi tarve hänellä ilmeisesti on suunnata energiaansa vastustamiseen.

WILENIUS: Haluan kuitenkin vastustaa ja kysyä: onko meidän koulukasvatuksemme ja yhteiskuntajärjestyksemme sellainen, että se lisää tätä sidonnaisuutta, että se asennoituu niinkuin 'murhaaja', joka haluaa tuhota jotakin? Missä määrin meidän yhteiskuntajärjestyksemme ja koulukasvatuksemme suosii ihmisen itsenäistymistä, luovaa itsenäistä toimintaa, ja missä määrin se sitä tuhoaa? Onko sinulla Yrjö mielessä jotakin, mikä *käytännössä* seuraa itsenäisen ihmisen tavoitteesta?

LITTUNEN: Se on monimutkainen ongelma, senkin takia että pulma ei ole yksinomaan nykyisten yhteiskuntien pääjaotuksella — kansanvallan tai diktatuurin käsitteillä. Jos otetaan Skytän esittämät positiiviset, siis elämää avartavat tavoitteet, niin myös Hitlerin tai Stalinin diktatuuri pyrki viime kädessä elämää rikastuttaviin tavoitteisiinsa. Oli kuitenkin se tärkeä ero, että näissä kuviteltiin ihmisen elämänehtojen parantamista mahdolliseksi tulevaisuudessa, kunhan ensin kahlitaan heidät alistumaan valtion palvelijoiksi. Vastaavasti on olemassa sidonnaisia, muodollisesti demokraattisia järjestelmiä — sanokaamme puoluejärjestelmiä — joissa kunkin puolueen kannattajat ovat sidoksissa omaan puolueideologiaansa suoraselkäisinä ja jähmeinä kuin 'kallioon hakattu'. Tässä on tietenkin kysymys enemmän-vähemmän vertailuista. Koko käsite itsenäisyys tai sellaiset käsitteet kuin demokratia ja johtajavalta ovat tietenkin ideaalityyppejä, joita olemassa olevat yhteiskunnat vain lähestyvät, enemmän tai vähemmän. Pahin pulma on luullakseni juuri siinä, että jonkin kaukaisen tuhatvuotisen tavoitteen tai isiltä perittyjen arvojen nimissä katsotaan oikeutetuksi kahlita tämän sukupolven elämä. Tässä on luullakseni nykyhetken yhteiskuntajärjestelmien suuri pulma.

SKYTTÄ: Minusta nämä suoraselkäiset suomalaiset vastustavat uusia vastauksia uusiin ongelmiin siitä syystä ettei heillä itsellään ole ongelmia lainkaan. He ovat sidottuja vanhaan. Mitä tulee noitten positiivisten tavoitteiden kriteerioihin, näkisin niitä kaksi. Tavoite voidaan jakaa kahteen puoleen: itse tavoitteeseen ja niihin menetelmiin, joiden avulla tavoitteeseen pyritään. Molempien täytyy olla hyväksyttäviä, sillä jos menetelmät ovat epäinhimillisiä, salamyhkäisiä, niin tavoite myrkyttyy. Tavoite ja menetelmät, joilla siihen pyritään, ovat *toisistaan irroittamattomia*. Toinen kriteerio on *julkisuus*. Ilmeisesti on niin, että mitä huonompia yleiseltä inhimilliseltä kannalta katsottuna joko tavoitteet tai menetelmät ovat sitä enemmän vaaditaan salamyhkäisyyttä jomman kumman kohdalla. Sensijaan keskustelun salliminen paljastaa minkälaiset tavoitteet tai menetelmät ovat jääneet ihmiskunnan eettillisestä kehityksestä jälkeen. Mieleeni tulee ajatus, jonka olen joskus kuulut. Se koskee Jeesuksen Ihmisen Poika-vertausta. Ihmisen Poika ei ole Joosefin eikä Marian poika, ei minkään määrätyn sosiaalisen luokan tai ammattikunnan edustaja, vaan *ihmiskunnan* jäsen. Eiköhän taiteen, tieteen ja eettillisen ajattelun kehittyminen ole *Ihmisen Pojan* paluuta, *yhteiskunnasta* irtoavan *omantunnon* ääntä.

WILENIUS: Mutta onko se kehittynyt siihen suuntaan viime aikoina? — Taide, tiede ja etiikka?

SKYTTÄ: Ehkä ei ole tässä suhteessa kehittynyt. Muitten tavoitteiden puuttuminen on tehnyt välinearvoista itseisarvoja. Pyritään vain teknilliseen tehokkuuteen, kuriin ja elintason kohottamiseen, eikä uskota 'Ihmisen Pojan' paluuseen. Ei sallita vapauttavaa ja avartavaa keskustelua.

WILENIUS: Tämä on minustakin nykyisen tilanteen piirre: välineet ovat voittaneet päämäärät. Esimerkiksi demokratia, joka esitetään nykyään viimeisenä päämääränä, on lopulta *väline* johonkin. Se on väline siihen, että ihmisillä tässä järjestelmässä on mahdollisuus ilmaista ja toteuttaa itseään. Eniten tämä päämäärien ja menetelmien sekaannus on tapahtunut kommunistisissa valtioissa ja niissä uusissa valtioissa, jotka vaativat ehdotonta kuria ja alistumista voidakseen viime kädessä luoda *yksilölle* ihmisen arvon mukaisen elintilan. Tämä viimeinen tavoite kuitenkin unohdetaan, menetelmä, keino murskaa sen.

LITTUNEN: Tästä oli mielenkiintoisia esimerkkejä viime kesäisissä Helsingin festivaaleissa, puolin ja toisin. Eräässä festivaalitulaisuudessa, jota olin seuraamassa, käytiin keskustelua filmin yhteiskunnallisesta merkityksestä, jonka alusti muuan venäläinen filmimies. Hänetä kysyttiin keskustelun aikana, miksei suuria romaaniepoksia, kuten Pasternakin Tohtori Zivagoa, filmata Neuvostoliitossa, jolloin hän vastasi, että filmin tehtävänä on — kuten muunkin taiteen — viedä ihmistä eteenpäin, kohti parempaa, ja Tohtori Zivago on sellainen kirja, että se ei auta ihmistä olemaan luja elämässä eikä auta häntä pyrkimään kohti parempaa, vaan se päinvastoin masentaa häntä. Sen vuoksi olisi väärin, että filmiviranomaiset esittäisivät tällaisia romaaneja filmeinä. Tässä juuri asetetaan kansakunnan korkeiden viranomaisten määrittelemä hyvä, paras, oikea ja eettinen ainoaksi tavoitteeksi ja ihmisiltä itseltään ei kysytä, miten he näkisivät tämän tilanteen. Itse ainakin koin Tohtori Zivagon hyvin voimakkaana elämyksenä; ilmeisesti sen tähden, että siinä on sekä ns. pahaa että ns. hyvää. Koska minussa itsessäni on sekä 'tuhoavia' että 'rakentavia' voimia, niin voin nähdä elämän ongelmat paremmin vain sellaisessa yhteydessä, jossa ne itsekkin koen todelliseksi. Voisi tässä ottaa festivaaleista puhuttaessa esimerkin suomalaisestakin sananvapaudesta. Suomen suurlehdet päätyivät sille linjalle, että vaikenivat festivaaleista lähes kokonaan ja kuvittelivat taas tällä tavalla edistävänsä jotain hyvää ja parempaa. Se että festivaaleissa on arvosteltavaa olisi ollut sitä suurempi syy asialliseen keskusteluun, selostamiseen ja kritiikkiin, mutta ilmeisesti ei tunneta muita vaihtoehtoja kuin sokea aggressio tai vaikeneminen, ts. hyökkäys tai pako.

SKYTÄ: Itsekin menin erääseen festivaalitalaisuuteen, nimittäin Petroskoin teatterin Sampo-balettiin, joka oli mielenkiintoinen sekoitus »sosialistista realismia» ja satua. Mennäkseni vielä menetelmiin ja tavoitteisiin tarjoaa tähän mielenkiintoista valaistusta kapitalistisen demokration ja kommunistisen leirin keskinäiset suhteet. Eiköhän kommunistisen järjestelmän tavoitteissa ollut monia sellaisia, jotka voitiin ihmiskunnan kehittymisen kannalta hyväksyä, mutta menetelmissä, joilla näihin pyrittiin, oli niin paljon epäinhimillistä, että se jähmetti molemmat leirit toisiaan vastaan, jolloin vuorovaikutus tyrehtyi. Kun menetelmät ovat jalostuneet, on vuorovaikutus lisääntynyt ja nyt luullakseni kyetään jo jonkin verran esiripun kummaltakin puolelta etsimään tavoitteita, niin myös menetelmiä. Mielenkiintoinen kysymys on se, kummalle puolelle 'esirippua' seuraavien vuosikymmenien aikana muodostuu enemmän kehitystä sekä kulttuurielämän rikastumista palvelevia päämääriä. Se puoli, joka jää tässä suhteessa köyhemmäksi, joutuu nähdäkseni enemmän tuohon negatiiviseen tavoitteellisuuteen eli käyttämään energiaa jotakin vastaan sensijaan että suuntaisi sen jonkin puolesta.

WILENIUS: Palaanpa takaisin suomalaiseen yhteiskuntaan ja siihen konkreettiseen kysymykseen, missä määrin se todella suosii yksilön itenäisyyttä. Yrjön kirjassa esitetään muistaakseni se huomio, että verrattuna muihin Pohjoismaihin suomalainen yhteiskunta on hämmästyttävän johtajavaltainen ja siinä esiintyy hämmästyttävän paljon joukkohenkistä ajattelua, joka läpituntee myöskin koulukasvatuksen. Meillä on tavattoman polttava tuo *osallistumisen* ongelma: miten suuri mahdollisuus muuta kuin yleisissä vaaleissa yksilöllä on osallistua 'yleisen tahdon' muodostumiseen. Yleinen kehityssuunta on ollut vallan keskittyminen, poliittisen, sivistyksellisen ja taloudellisen vallan keskittyminen. En halua suinkaan puolustaa ns. vanhaa yhteiskuntaa. Tar-

koitan sitä että tätä kaikenlaatuisen vallan keskittymistä vastaan pitäisi suuntautua pyrkimys, joka *hajoittaa* valtaa, joka luo yhä useampia vastuukeskuksia ja joka erottaa selvemmin poliittisen, kulturellin ja taloudellisen vallan. Tällaisen hajoittamisen ansiosta vasta yksilöllä on mahdollisuus osallistua 'yleisen tahdon' muodostumiseen.

LITTUNEN: Tuskinpa voi esittää varmoja vertailuja siitä, onko juuri suomalainen yhteiskunta erityisen joukkohenkinen, sidonnaisuutta suosiva, verrattuna kaikkiin muihin yhteiskuntiin. Näitä esimerkkejä käytin kirjassani lähinnä kuvaamaan sidonnaisuuden ihanneytymistä käytännöllisessä arkielämässä ja sen kyllä voi sanoa, että näistä esimerkeistä ei meillä ole puutetta. Siinä millä tavalla näitä vastuukeskuksia voisi hyvin pienissä yhteisöissä, aivan tavallisissa työryhmissä ja tavallisissa vapaa-ajan vieton ryhmissä syntyä, voisi olla monenlaisia käyttämättömiä mahdollisuuksia. Ottaakseni esimerkin työväenjärjestöistä: jos paikallisten työväenyhdistysten ja muiden vastaavien paikallisjärjestöjen nykyinen laimea passiivisuus muuttuisi osallistuvaksi keskusteluksi, ratkaisi suurella määrällä sekä osallistumisasiivisuuden ongelma, jonka järjestöihmiset tietävät, että myös tämä valtakusten ongelma.

SKYTÄ: Onko suomalainen yhteiskunta johtajavaltainen vai ei, on erittäin vaikea kysymys. Mahdollisesti se on suuremmalla määrällä johtajavaltainen kuin skandinaaviset maat, mutta miksi näin on? Oma joskus mieleen noussut ajatus on se, että Suomen kansa on karkeasti jaettavissa kahteen suureen puolueeseen. Toisessa on muu kuin aineellisiin, helposti mitattaviin tavoitteisiin pyrkiminen lakannut. Tässä ryhmässä välineistä on tullut arvo ja päämäärä. Toisessa ryhmässä taas on, käyttäkseni Elon Aleksis Kivistä käyttämää sanaa, kiivas tarve nousuun. On selvää, että tällaisissa olosuhteissa ne, joille välineistä on tullut päämäärä, vastustavat kynsin hampain jälkimmäisten pyrkimyksiä. Jos se oletamus on oikea, että Suomen kansalla on tuollaista tuoretta, jäsentymätöntä sosiaalisen nousun tarvetta ja uusien päämäärien asettamista, on tärkeää että avataan väyliä keskustelulle päämääristä ja menetelmistä, joilla niihin voidaan päästä. Mutta päämäärien hakeminen on jäänyt nähdäkseni suurella määrällä kommunistien monopoliksi. Missään muualla ei kaukotavoitteita juuri aseteta eikä etsitä. Tämä on omiaan viemään johtajavaltaisuuteen. Kaikki keskustelu tyrehdytetään siitä syystä, ettei uskota enää muihin kuin välineisiin, mutta Suomen kansassa on erittäin paljon niitä, jotka tarvitsevat sosiaalisen nousun tarpeesta, ja väkevää tarpeesta, myös muita päämääriä voidakseen ilmaista ja toteuttaa itseään. Tällaisissa olosuhteissa muodostuu liian jyrkkiä rintamia, johtajavaltaisuutta, salakähmäisyyttä ja keskustelun tyrehdyttämistä.

WILENIUS: Jankutan vielä että johtajavaltaisuuden muotti on meillä koulu, luokkayhteisö, jossa opettaja yläluokkiin asti on sellainen auktoriteetti, jonka tahtoon oppilaitten tulee alistua. Siinä annetaan suomalaiselle ihmiselle toiminnan kaava, joka sitten jatkuu myöhemmässä elämässä. Koska koulu on yhteiskunnan peilikuva — ja päinvastoin —, vain uudistamalla opettajan ja oppilaitten suhdetta voidaan saada aikaan syvempiä muutoksia yhteiskunnassa. Varsinkin ylempien luokkien kasvatusta olisi radikaalisesti saatava uusille linjoille. Nykyinen tila, jossa oppikirja, opettajan sana ja opettajan teko edustavat viimeistä auktoriteettia, tuhoaa yksilöllisyyden ensi alussa. Tietenkin on aina niin voimakkaita, jotka se nostaa vastarintaan 'vihaisiksi miehiksi', mutta tuskin vihaisen miehen asenne on mikään edullinen tulos.

LITTUNEN: Tässä on jotain outoa, sillä kun seuraa viimeaikaisia seminaarikeskusteluja ja muuta julkista mielipiteiden vaihtoa, jota sentään hieman alkaa olla opettajien keskuudessa, niin hyvin usein sanotaan, että juuri tämä itsenäinen ihminenhan meillä onkin ihanteena.

WILENIUS: Se on puheissa ihanteena.

LITTUNEN: Joku esimerkki?

SKYTÄ: Eräs äidinkielen opettaja kertoi minulle äskettäin luke-neensa ylioppilaslautakunnan suosittelemia valioaineita. Hän oli niistä sitä mieltä, että ne olivat tavattoman keskinkertaisia ja sovinnaisia täyt-täen tosin määrätty ulkonaiset normit kielenkäytön suhteen. Syyksi hän arveli sen, että näiden ylioppilasaineiden korjaajat ihannoivat sovin-naisuutta ja kilttiä, kaikesta etsimisestä ja yksilöllisyydestä vapaata kie-lenkäyttöä. Näyttää siis siltä, että Oksaset yhä edelleen määräävät kir-joittamisen ihannekuvan Suomessa. Eräessä oppikoulun opettajien seminaarissa taas muuan opettaja heitti huomautuksen, että kyllähän suomalaisessakin oppikoulussa oppilaalla on lupa tehdä kysymyksiä, mutta se tapahtuu heidän omalla vastuullaan. Tämä huomautus herätti spontaanisen naurun kuulijoitten, opettajien taholta!

WILENIUS: Meillä on tuollainen 'johtaja'-henki edelleen toivotto-man voimakas, koulussa ja tehtaassa. Oman nahan tai leivän hinnalla saa olla itsenäinen.

LITTUNEN: Sen tilalle on kuitenkin tullut jonkinlainen suhdetoimi-minta-ajattelu, jossa kuitenkin organisaatio käsitellään sillä tavalla, että kaikki aloitteet ja valtasuhteet kulkisivat ylhäältä alaspäin. Nykyaikai-nen jäsentynyt työyhteisö ei luultavasti toimi hyvin, tähän viittaa joukko teollisuussosiologisia tutkimuksia, ellei tämä vaikutus kulje molemmi-suuntaisesti, myös alhaalta ylöspäin. Suomalaisessa yhteiskunnassa on sellainen poliittinen tilanne, että se puolue, jolla on ollut eniten osuutta viime aikoina sosiaalipoliittisissa ratkaisuissa, on agraaripuolue, jolla perinnäisesti ei ole voimakkaasti olemassa näitä teollisuushierarkian ongelmia. Maanviljelijä on edelleenkin kaikesta huolimatta verraten itsenäinen henkilö, kun sensijaan teollisuuden työntekijä ei ole sitä ollut. Mutta työväenpuolueiden sosiaalinen ajattelu on jähmettynyt yksioikoi-seen kuvitelmaan palkkariitojen ja palkkataistelun ainoasta oikeasta linjasta, kun palkkataistelun lisäksi voisi nähdä päämääränä teollisen demokratian toteuttamisen. Onneksi sentään on teknillinen kehitys tuonut mukanaan niin pakottavia organisaatio-ongelmia, että ilman puo-lueiden ideologista painostustakin on menty asioissa eteenpäin. Teolli-suusmaissa on pohdittu automation vaikutuksia. Saksassa on aloitettu professori Fischerin johdolla mielenkiintoinen kokeilu. Automatiohan suuressa määrin kahlitsee työntekijän henkiset voimavarat ja eristää hänet myös työryhmästään sosiaalisesti. Tämä asettaa aivan uusia vaati-muksia yksilön itsenäisyyttä luoville rakennetekijöille teollisuusyhteis-össä. On kokeiltu sellaista järjestelyä, että n. 15—20 hengen työryh-miin sijoitettiin kuhunkin varatyöntekijä, joka oli vapaa välttämättö-mästä tuotantoprosessista. Työryhmän lisätyn itsehallinnon puitteissa oli nyt mahdollista vapauttaa tämän varatyöntekijän avulla vuoron perään kunkin yksilöllisten, keskenään soviteltavien tarpeiden puit-teissa työntekijöitä satunnaisiin vapaapäiviin, silloin kun heillä on täl-laista tarvetta.

KATSAUS: Kiitos keskustelusta.

pirteä
kiintoisa
mukava

APULEHTI – KULTALEHTI

apu

yli
miljoona
lukijaa

FESTIVAALI JA ANTI-FESTIVAALI

Vietin iltapäivän ja illan festivaalissa. En pysty ratkaisemaan, olisiko suomalaisten nuorisojärjestöjen pitänyt siihen osallistua. Mutta on jollain lailla mieletöntä, että sellaiset inhimillisen kanssakäymisen ja keskustelun, virikkeiden saamisen ja antamisen mahdollisuudet menivät sivu. On totta, että tämä oli kommunistien johtama yritys. Mutta kommunistit ovat ihmisiä, ja suuri määrä osanottajia oli uusien puolueettomien ja läntisten maitten nuoria.

Nuorten anti-festivaali-mellakat olivat surkeita esityksiä — ei niin koulunuorison kuin kasvatuksen tilasta. Syytä ei tietysti ole yksinomaan luettava koulu-kasvatukselle, kuten Kouluhallituksen pääjohtaja selityksessään sanoi. Mutta on selvää, että nämä nuoret *heijastivat* kasvatajiensa sisäisiä mielenliikkeitä — ja näitä kasvattajia ovat opettajien ja vanhempien lisäksi johtava lehdistö. Mikä vanhempien kohdalla oli enemmän sisäistä ja tuli enintään esille happamina ilmeinä, huomautuksina ja vihvihjauksina ('ne kommunistit'), se muuttui rehellisemmissä sie-luissa selviksi vihan teoiksi. Mellakat tulivat yllätyksenä. On hyvä tietää, mikä määrä patoutunutta aggressiivisuutta vielä asuu meissä — vanhemmissa, ja siksi myös nuorissa. Näistä vihan ja kiihkon tunteista, jotka joukossa purkautuvat, syntyvät viime kädessä sodat.

On totta, että samoja mielenliikkeitä kuin anti-festivaalissa, ilmeni myös itse festivaalissa, kuten kohta kerron.

RAAMATTU KÄDESSÄ

Seurasin 'Vapaata keskustelua rauhan ja kansallisen riippumattomuuden ongelmista' Kulttuuritalossa. Puheenjohtaja, venäläinen, vaikutti asialliselta ja keskustelun vapautta oli siinä määrin kuin se suuressa kokouksessa on mahdollista. Tosin eräs amerikkalainen väitti, että heikäläisistä vain 'äärivasemmistolainen' sai pitemmän puheenvuoron. Mutta tämä 'äärivasemmistolainen' osoittautui vilpittömäksi Amerikan puolustajaksi. — Monissa nuoremman polven venäläisissä herättää muuten huomiota pingottamaton helppous, millä he elävät systeemissään, humanin tuntuinen elämänasenne, joka ei vastaa perinteellistä mielikuvaa 'kommunistista'. Tätä mielikuvaa vastasivat paremmin eräitten läntisempien ja itäisempien kommunistimaiden edustajat.

Iltapäivän keskustelun aloitti Intian delegaation edustaja, valkoisessa tyylikkäässä kansallisasussa. Hänen vuolaasta englannistaan en saanut juuri mitään selvää (eivätkä sitä saaneet liioin hänen kääntäjänsä, kuten kuulokkeista totesin). Hän kiihtyi välillä tavattomasti, paukutti pienellä nyrkillä pöytää ja kaikesta päättäen kannatti lämpimästi rauhaa. Mikäli oikein huomasin, kiinalaiset vaikuttivat kiusaantuneilta.

Seuraava oli kapeakasvoinen, synkän näköinen italialainen, joka yhdisti keskustelun aiheet sanomalla, että »itsenäisyytensä puolesta taistelevat ottavat osaa rauhan puolustamiseen». Minusta taistelu itsenäisyyden puolesta on tavallisesti sotaa. Ceylonin älykäs naisedustaja sanoi selvästi: ei rauhaa riippumattomuuden hinnalla.

Kamerunin musta edustaja aloitti hyökkäyksen 'kolonialismia' ja 'amerikkalaista imperialismia' vastaan. Tämä hyökkäys jatkui, eri muodoissa, melkein kaikissa seuraavissa puheenvuoroissa (Indonesia, Arabia, Guadeloupe, Syyria, Senegal, Kuuba). Nämä puheenvuorot olivat kokonaisuutena vahduttava elämys. Ne avasivat silmäni huomaamaan, miten mahdettava viha ja kauna entisiä siirtomaavaltioita ja Amerikkaa kohdalla elähdyttää uusien Afrikan ja Aasian valtioiden edustajia. Kuubasta Kiinaan ja Indonesiaan kulkee vihan ja katkeruuden vyö. Tämä vilpittönsä viha jyrisi rytmillisissä, kuin taisteluun marssivissa kättentaputuksissa joka kerran, kun entiset siirtomaavallat ja Amerikka saivat osansa, varsinkin Kuuban edustajan puhuessa. Kuuba on uusien valtioiden silmissä kuin Suomi länsimaailman silmissä Talvisodan jälkeen.

Näitä puheita kuunnellessa minulle myös selkeni, mikä yhdistää Neuvostoliiton ja uudet Afrikan ja Aasian valtiot, erilaisista järjestelmistä huolimatta. On olemassa syvempi vastakohta kuin se, mikä ilmenee lännen ja idän sotilaallisissa liittokunnissa. Tämä vastakohta jakaa kansat niihin, jotka jossakin vaiheessa ovat olleet hyväksikäytettyjä ja ylenkatsottuja (ja niihin kuuluu myös Venäjä), ja niihin 'kehittyneisiin' valkoisiin kansoihin, jotka ovat käyttäneet hyväksi ja katsoneet ylen (ja niihin kuuluu myös Amerikka). Edellisissä herätetty alemmuuden, katke-

ruuden ja kaunan tunne on todellinen tekijä nykyisessä maailmantilanteessa. Se mitä 'kehittyneet ja sivistyneet' valkoihoiset tekivät Raamattu kädessä (kuten kamerunilainen sanoi), tulee nyt heitä vastaan.

'KOLONIALISMI'

Kulttuuritalon puheiden jälkeen mietin uudelleen, missä määrin totta oli näissä puheissa, kaikkien iskulauseitten takana. Kouluopetuksen ja ympäristön rakentama suojavarustus minussa halusi torjua puheet 'kommunistisena propagandana'. Kun esitin kysymyksen, missä määrin totta oli näissä iskulauseissa — olinko kaltevalla pinnalla, oliko minusta tulossa — *horribile dictu* — peräti *kommunisti*?

Onko ollut kolonialismia siinä mielessä kuin puhujat tarkoittivat? Siitä eivät oppikirjat suomalaisessa oppikoulussa tienneet kertoa mitään.

On kuitenkin *historiallisesti totta* että siihen, mikä uuden ajan historian oppikirjoissa esitetään jännittävänä siirtomaiden valloittamisena ja siirtomaavallan ylläpitämisenä, sisältyy valtava määrä karkeata taloudellista hyväksikäyttöä, ihmisarvon alentamista ja nöyryyttämistä, joka on jatkunut meidän päiviimme asti (Etelä-Afrikka). Suomalaiset tietävät itse, miten syvät jäljet vastaava kohtelu (tsaarivallan taholta) jättää kansakunnan muistiin. Kuitenkin me koimme vain murto-osan siitä mitä Afrikan ja Aasian kansat ovat kokeneet. Tutustuminen esimerkiksi Belgian Kongon historiaan paljastaa uskomattomia asioita 'sivistyneiden' valkoihoisten piittaamattomuudesta ja raakuudesta. Englantilaisia pidetään hyvinä värillisten hallitsijoina — mutta juuri englantilaiset aloittivat Kiinan modernin historian polttavalla nöyryytyk-

sellä, ooppiumisodalla — tykki-
veneiden avulla ja vapaan mark-
kinatalouden nimessä pakotettiin
kiinalaiset sallimaan englantilainen
ooppiumin maahantuonti,
kansallisen alennustilan lähde.
Siellä missä eurooppalaiset asui-
vat, saattoi nähdä taulun: Koi-
rilta ja kiinalaisilta pääsy kiel-
letty. Vastaava on toistunut lu-
kemattomin muodoin lukematto-
missa paikoissa, ja toistuu edel-
leen. Mitä meille on tästä kai-
kesta oppikirjoissa opetettu? Me
tiedämme vain, että eurooppa-
laiset ovat tulleet 'Raamattu kä-
dessä', tiedämme valloittajien ja
kapinankukistajien urotöitä.
Mutta entiset ja nykyiset siirto-
maakansat tietävät, että euroop-
palaisten asiallinen tarkoitus on
aina ollut taloudellinen hyväksi-
käyttö, kasvatus on ollut vain
sivutarkoitus, ja usein — kuten
voidaan osoittaa — tämä kasva-
tus on ollut jarruttavaa luonteel-
taan.

Kun koulunuoret eivät tunne
asiallista siirtomaahistoriaa, he
eivät ymmärrä nykyaikaa. Me
emme silloin ymmärrä esimer-
kiksi sitä, että nyky-Kiinaa kan-
nustaa hehkuva viha ja katke-
ruus länsimaita kohtaan. (Me
luemme syyksi 'kommunistisen
propagandan'.) Me emme tunne
sitä objektiivista *velkaa*, johon
länsimaat ovat jääneet Afrikan ja
Aasian kansoille. Siirtomaa-
historian tunteminen herättää
tajun sellaisesta velasta. Siitä me
emme vapaudu — kristillisellä
kielellä sanottuna — ilman sovi-
tustekoja. Eräs sellainen teko
on kehitysmaiden taloudellinen
auttaminen.

Kuulin juuri eräältä länsisak-
salaiselta: kehitysmaihin ei kan-
nata mennä edes ruhtinaallisella
palkalla, kaverit kipuavat sill'-
aikaa edelle kotimaan yhteiskun-
taportaisissa. Albert Schweitzer
oli toista mieltä. Ehkä kristin-
uskon syvempi käsittäminen —
kuten Albert Steffenin ooppiu-
misotaa sivuavassa »Lin»-näy-
telmässä — auttaisi asiaa.

'AMERIKKALAINEN IMPERIALISMI'

Useitten puhujien suusta tois-
tui iskulause 'amerikkalainen
imperialismi', mikä tässä rauhan-
keskustelussa oli yhteinen vihan
kohde. Onko niin, ettei tämä
iskulause vastaa *mitään* todel-
lista? Eihän USA:lla ole koskaan
ollut siirtomaita.

Seuraava seikka selvisi minulle
historiaa opiskellessa. Varhainen
imperialismi — alkukuvana Roo-
ma — merkitsee, että on komeasti
vallattava maita, tehtävä niistä
provinssveja tai siirtomaita. Eng-
lantilaiset ensimmäisinä oivalsi-
vat, että vallan ulkonaiset merkit
ovat toisarvoisia, olennaista on
taloudellinen riippuvuus ja mää-
räysvalta. (Uuden ajan historian
mielenkiintoisimpia ja vähiten
tunnettuja tapahtumia on Eng-
lannin yritys muodostaa Venä-
jästä itselleen protektoraatti
1600-luvun alussa; yrityksestä
luovuttiin, kun Englannin kau-
palliset edut siellä saatiin ilman
aseita turvatuksi.)

Amerikkalaiset ovat jatkaneet
tätä linjaa. Tämä on toinen puoli
Amerikan suunnattomassa ulko-
maanavussa. Monissa nykypoli-
tiikan käänteissä on tullut ilmi,
että 'taloudellinen apu' merkit-
see riippuvuutta poliittisissa rat-
kaisuissa. Ei tarvitse olla kom-
munisti todetakseen tämän —
sekä tietyn ontouden niissä
ideaaleissa ja iskulauseissa, joi-
hin tuo apu tavallisesti pakataan.
Ei ole pelkkä sattuma, että
Marshall-avun maista tuli Naton
maita. On lisättävä, että saman
tyyppistä imperialismia alkoi
idässä viljellä Stalin. Amerikka-
laisten suuri oivallus on, ettei
maata tarvitse valloittaa, se voi-
daan ostaa. Melkein huvittavaa
on se että Espanjalta, kansallis-
tunnon kotimaalta, voitiin *vuok-
rata* välttämättömät tukikohdat.

Idässä ja etelässä on selvästi
nähty amerikkalaisen ulkomaan-
avun toinen puoli.

MIHIN PYRITÄÄN?

Olen edellä pyrkinyt ymmärtämään eräitä iskulauseita, joita festivaalissa kuulin. Niiden ymmärtäminen on eri asia kuin niiden käyttäminen, joka aina johtaa harhaan. Iskulauseita satelee idästä, lännestä ja etelästä — miltä näyttää niiden keskellä *ihmisen tulevaisuus*.

Useimpia uusia Afrikan valtioita ja kommunistisia maita kannustaa 'yksilön 'uhrautuminen kansan asian hyväksi', kuten eräs vietnamilainen sen laullalla ilmaisi. Länsi taas sanoo edustavansa 'yksilön asiaa'. Kumpi asia on tärkeämpi?

On totta, ettei kannata puhua 'yksilön vapaudesta' niin kauan kuin puuttuu leipää, vaatteita ja vapaata aikaa tai niin kauan kuin eletään vieraan mahdin hyväksikäyttämänä. On olemassa alkeellisempia ihmisarvoisen elämän edellytyksiä kuin sananvapaus. Näiden edellytysten luomisessa kamppailee vielä ihmiskunnan enemmistö — siitä antoi festivaali kuvan. Me 'kehittyneet' ymmärrämme liian vähän heidän asemaansa. Mutta en pysty näkemään tätä leivän, vaatteiden ja valtiollisen itsenäisyyden hankkimista muuta kuin *välilikappaleena*, portaana ja askelmana seuraavaan päämäärään, elämän tasoon, joka tarjoo jokaiselle yksilölle mahdollisuuden henkiseen kehittymiseen, oman henkisen minän rakentamiseen. Ja sellainen ei käy ilman *yksilön vapauden ilmapiiriä*, yhteiskunnassa ja valtiossa. Mikä minua pelottaa nykyisessä tilanteessa on se, että tämä päämäärä on jätetty kaukaiseen tulevaisuuteen. Yksilön sisäisen kehityksen laiminlyöminen merkitsee helppoa johdettavuutta mihin tekoön tahansa, alttiutta tuhoaville vieteille, johdettavuutta ja halua sotaan.

Reijo Wilenius